

INTELLECTUAL RESPONSIBILITY AS “AN ART OF PROMETHEUS” AND SEZAI KARAKOÇ

AHMET YILDIZ

Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Mail: ayildiz@fsm.edu.tr

 ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9466-848X>

ABSTRACT

Sezai Karakoç, as a poet-thinker, is the subject of this article in the context of intellectual responsibility, which points to the intellectual and moral ground in which the thought and stance he put forward through the perspective of “Islamic civilization”. Drawing upon the perspective that Edward W. Said developed on intellectual responsibility, a transition to the Muslim intellectual is made and the adaptation of this concept is discussed with reference to M. Abid Jabiri. While the behavior matrix required by the responsibility framework of the Muslim intellectual towards the society he lives in and the forms this matrix takes in Karakoç’s life are evaluated within the historicity of the period in which Karakoç lived, attention is also drawn to the way his idea, art and action are affected by the “contradictions in his temperament”.

Keywords: Sezai Karakoç, Islamic Civilization, Intellectual Responsibility, Intellectual Leadership, Intellectual Autonomy

Makaleye Ait Bilgiler

Makale Türü: Araştırma

Geliş Tarihi: 03.07.2022

Kabul Tarihi: 11.08.2022

Yayın Tarihi: 15.10.2022

Yayın Sezonu: Temmuz-Aralık

Makaleye Atıf Bilgisi

YILDIZ Ahmet (2022). “Promete Sanatı” Olarak Entelektüel Sorumluluk ve Sezai Karakoç”. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*. Yıl: 18 Sayı: 63. (190-209)

muhafazakârdüşünce • yıl: 18 - sayı: 63 • temmuz-aralık 2022

“PROMETE SANATI” OLARAK ENTELEKTÜEL SORUMLULUK VE SEZAI KARAKOÇ

AHMET YILDIZ

Öz

“İslam medeniyeti” perspektifi üzerinden ortaya koyduğu düşünce ve duruşun gerçekleştiği fikri ve ahlaki zemine işaret eden entelektüel sorumluluk bağlamında, bir şair-düşünür olarak Sezai Karakoç, bu yazının konusunu oluşturmaktadır. Edward W. Said’in entelektüel sorumluluk üzerine geliştirdiği perspektiften hareketle, Müslüman entelektüele geçiş yapılmakta ve M. Abid Cabiri’ye atıfla bu kavramın adaptasyonu ele alınmaktadır. Müslüman entelektüelin yaşadığı topluma karşı sorumluluk çerçevesinin gerektirdiği davranış matrisi ile bu matrisin Karakoç’un hayatında aldığı biçimler, Karakoç’un yaşadığı dönemin tarihselliği içinde değerlendirilirken, fikir-sanat ve eyleminin “mizacındaki çelişkiler” den etkilene biçimine de dikkat çekilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sezai Karakoç, İslam Medeniyeti, Entelektüel Sorumluluk, Entelektüel Liderlik, Entelektüel Özerklik

Giriş: Otorite Karşısında Toplumsal Sorumluluğun Öznesi Olmak

Toplumsal ilişkiler belli bir iktidar çerçevesine yaslanır. Bu iktidar ilişkilerinin ifşası, buna ilişkin farkındalıkların oluşmasının temelidir. İktidar ilişkileri ise rafine asabiyetlere dayanır. İktidar ilişkilerini biçimlendiren hâkim aktörler aynı zamanda kendi hakikat rejimlerini de üretirler. Bu hakikat rejimleri çoğu defa iktidar merkezli yüzlerini maskeleymeyi tercih ederler. İktidarın bekasına hizmet eden hakikat rejimleri, dayandıkları asabiyeti ("biz"den olma duygusu) hakkaniyet olarak sunan bir iletişim dili geliştirerek bağlularının vicdanını "rahatlatmaya," akıllarını "bağlamaya" çalışırlar.

Bunu yaparken iktidar otoritesinden özerk olan alanlar, açık veya rafine şekilde kontrol edilmeye çalışılır. Hakikate ve faydalı olana erişimde öz ve metod açısından serbestiyet ve çeşitlilik, bu özerkliğin nabızı olan entelektüellerin üstlendiği sorumlulukla gerçekleşir. Bu çaba ise kaçınılmaz olarak elitist bir nitelik taşır. Bu çaba, çoğunluğun değerleriyle çatıştığında "aydınların ihaneti" söylemi, muhafazakâr-popülist bir karşı söylem olarak yine muhafazakar elitler tarafından dillendirilmiştir. Osmanlı-Cumhuriyet modernleşme tecrübesinin kendisi de Mehmet Doğan tarafından çok okunan eserinde "Batılılaşma ihaneti" olarak değerlendirilmiştir. Toplumsal elitlerle çoğunluğun değerlerinin örtüşmesi ise, hakikate erişimde ve sosyo-politik organizasyona esas oluşturacak medeniyet tercihinde bir kaldıraç etkisi yapar.

Bu etkiyi üreten bir medeniyet teorisyeni ve "İslam medeniyetinin sözcüsü" olma iddiasında biri olarak Sezai Karakoç,¹ sadece içinde yaşadığı toplumun problemlerine dokunma anlamında değil, insani var oluşa ilişkin varlık-bilgi ve ahlak alanlarına taalluk eden asli meseleleri de problematize ederek metafizik alanı/gaybı yeniden insani tefekkür alanına taşıyan bir şair-düşünür olarak bu bağlamda öne çıkan birkaç önemli düşünürden biridir. Sezai Karakoç'un medeniyet fikrinin en önemli özelliği, fizik ve metafizik alemlerin birbirleriyle ilişkisi içinde ele alınmasına dayanan "bütünlük

1 Sezai Karakoç hakkında yazarların genellikle birleştikleri bir konu, İslamcı düşünce geleneği içinde medeniyet fikrinin ilk teorisyeninin 0 olduğudur. Mesela bkz., Ali Dursun, "Medeniyetin Burcunda Bir Şair Bir Düşünür: Sezai Karakoç," Ali Dursun (der.), *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*. (Kayseri: Medeniyetin Burçları Derneği, 2015), 7. Yusuf Kaplan da reaksiyoner olmayan, oryantalizme de, oksidentalizme de itibar etmeyen, düşünce ve sanatını medeniyet fikri etrafında geliştirerek buradan medeniyet fikriyatı üreten tek "İslamcı" düşünürün Sezai Karakoç olduğunu belirtir. Bkz., Yusuf Kaplan, "Bütün Zamanların Çocuğu ve Medeniyet Fikriyatının Öncüsü Bir Düşünür: Sezai Karakoç," Sadettin Acar/Vahdettin Işık (der.), *Şair ve Düşünür: Sezai Karakoç Sempozyumu* (İstanbul: Fatih Belediye Başkanlığı, 2008), 221.

fikri”dir. Eşya ve olayları zahir ve batın, eser ve müessir eksenlerinde, dünya ve ahiret alemlerini Kur’an’da ifade bulan “adalet terazisi” içinde ilişkilendirerek, şehadet alemini gayb alemiyle ilahi isimler üzerinden okuyan “denge” perspektifi, bu medeniyet fikrine esas oluşturur. Pozitivist ve spiritüalist uçlardan uzak durarak, her şeyi maddi gerçekliği üzerinden ilahi isimlerle anlamlandırmak, kısaca “gayba iman” mümin olmanın da bir özelliğidir (Bakara Suresi, 4). Dolayısıyla Karakoç, ortaya koyduğu medeniyet fikrini, vahiyden kaynaklanan bir “hakikat medeniyeti” olarak adlandırır (Karakoç, 1995: 72).

Karakoç, bireysel ölçekte insan tekini, kolektif düzeyde ise Muhammed ümmetinin de bir parçasını oluşturduğu ve ilk insan-ilk peygamber olarak Adem’le başlayan nebiler silsilesinin insanlık tarihi boyunca sözcülüğünü yaptığı *İslam Milletinin* üzerinden insanlık kümesinin sonsuzluk arayışını, modern Batı “uygarlığının” ürettiği ve tabiat ve insan toplumları üzerindeki tahakkümü meşrulaştıran araçlar haline getirdiği modern bilim, sanat ve felsefenin insani varlığı görünen alemler/fenomenler/şehadet alemiyle sınırlayan, bu yüzden de hayat ve ölüm döngüsü karşısında insanı aciz ve zavallı duruma düşüren anlam krizine maruz ve mahkum bırakan *seküler sıklık* karşısında, medeniyet perspektifi üzerinden Batı uygarlığının metafiziği fiziğe, Doğu dünyasının fiziği metafiziğe kurban etmesinin rağmına, İlâhi vahyi esas alan fizik-metafizik bütünlüğüne dayalı bir medeniyet perspektifi geliştirmiştir.

Osmanlı-Türkiye modernleşme sürecinde Sezai Karakoç’un durduğu yeri ve söylediği sözü düşünce tarihimiz bakımından entelektüel sorumluluk bağlamında öncelikle önemli kılan da, metafizik olanı fizik olanın hatırına reddeden ya da yok sayan tavra karşı geliştirdiği bu karşı duruştur. Hiç şüphesiz, bunu yaparken, içinde bulunduğu Mülkiye topluluğu ve İkinci Yeni çevresi içinde dışlanma, yok sayılma, küçümsenme vb. şekilde tezahür eden seküler reaksiyonerliği göğüslemesi ve bunun “fırsat maliyetini” üstlenmekten imtina etmemesi, entelektüel sorumluluk açısından Sezai Karakoç’u özellikle hatırlamamızı gerektiren bir keyfiyettir. Toplumsal ve siyasal olana ilişkin olarak medeniyet perspektifi üzerinden ortaya koyduğu düşünce ve duruşun gerçekleştiği fikri ve ahlaki zemine işaret eden entelektüel sorumluluk bağlamında bir şair-düşünür olarak Sezai Karakoç, bu yazının konusunu oluşturmaktadır.

Entelektüelden, Müslüman Entelektüele Uzanan Sorumluluk Matrisi

Mesleki profesyonellik kategorisi olarak *intelijansiyanın* ötesine geçen *entelektüel* kavramı, bu yazı açısından ne geleneksel ne de organik entelektüeli ifade etmektedir. (Said,1995) Faslı düşünür Muhammed Abid Cabiri'nin *İslam Medeniyetinde Entelektüeller* (Cabiri, 2019)² isimli ufuk açıcı çalışmasında, klasik İslam literatüründeki "katip, filozof, alim, fakih, şair, edebiyat eleştirmeni, tarihçi, müfessir, usulcü, mutasavvıf" kategorilerinin tümünü içerecek şekilde "ulema" kavramının "modern" dönemdeki uyarlaması olarak entelektüeli koyması, (Cabiri, 2019: 17) Sezai Karakoç'u da, aldığı formel eğitim itibari ile olmasa bile, şair-düşünür olarak, "Hakikat Medeniyeti"ni ifade eden estetik bir dil olarak şüirinden ve vahiyden hareketle, fiziki ve zihni kolonizasyonla malul "yaralı bilinç" sahibi Müslümanların Batı uygarlığının sekülerizmi insani norm olarak öneren "entelektüel saldırıları" karşısında, şair duyarlılığı ile bütünleşmiş fikri çabasından hareketle "İslam Medeniyetinde Entelektüeller" kategorisi içine koymamızı mümkün kılmaktadır.

Sezai Karakoç, ekonomik açıdan, toplamda 12 yılı ancak bulan memuriyet dönemleri dışında, hiçbir zaman ekonomik olarak "güvende" olmadı ama Rabbiyle kurduğu teslimiyet ve tevekkül ilişkisi içerisinde kendisini hep "güvende" hissetti. Bu yüzden beşerî konfor alanında kalmak, onun hayatında karşılığı olan bir duruma tekabül etmez. Türkiye'nin dini, kültürel ve siyasi açıdan homojen bir teklik üzerinden yapılandırılmasına "öz-ülke/Daru'l İslam" kavramı üzerinden, ulusçuluğa da "İslam milleti" kavramlaştırması üzerinden itiraz etti. İronik olarak, bunu yaparken aslında kendisi de büyük bir "teklik" inşası için çabaladı. Böylece Kemalist "biz" in dışında konumlanabilmeye cesaret ederken, resmi onaylı "yalan balonlarına" iğnesini batırmaktan çekinmedi ve mensubu olduğu çoğunluğun madunlaştırılması karşısında itiraz sesini hem şiiri, hem eylemi, hem de duruşuyla yükseltti.

Edward Said'in "Entelektüel: Sürgün, Marjinal, Yabancı" isimli çalışmasındaki şu sözleri, Karakoç'un fikir-sanat-eylem düzeyindeki bu

2 Cabiri, "Giriş" Bölümünde muayyen bir epistemolojik alana ait kavramların başka bir epistemolojik alana taşındığında (nakil) adaptasyona tabi tutulmasının zorunlu olduğunu, "entelektüel" kavramını, İslami bilgi semantiğine aktardığında, bunun gerektirdiği adaptasyonun yapılması yani bu kavramın bu semantikle organik ilişkisinin kurulması kaydıyla taşındığını belirterek, bu "nakle" ilişkin muhtemel bir itiraza cevap verir. Esasen Cabiri'nin söz konusu eseri, şimdiye kadar Arap-İslam medeniyetinde "yabancı" olarak kalmış entelektüel kavramına ilişkin böyle bir adaptasyon çabasıdır. Bkz., Cabiri, *İslam Medeniyetinde Entelektüeller*, 11-17.

çabasının, entelektüel sorumluluk bağlamındaki çerçevesini özlü bir şekilde ortaya koyuyor:

Entelektüel bireyin hangi partiye yakınlık duyarsa duysun, hangi ülkeden gelirse gelsin ve kendini aslen neye bağlı hissederse hissetsin, insanların çektiği acılar ve yaşadığı baskılar konusunda belli doğruluk standartlarından şaşmaması gerektiğini söylemeye çalıştım. Nabza göre şerbet vermek, konuşulması gereken yerde susmak, şovenist kabadayılıklara, tantanalı döneçlik ve günah çıkarma törenlerine rağbet etmek bir entelektüelin kamusal rolüne en çok gölge düşüren tavrılardır (1995: 12).

Müslüman bir entelektüel olarak Karakoç'un evrenselliği "İslam Milleti" düşüncesinde odaklanır ve "Hakikat Medeniyeti" (Karakoç, 1995: 72) kavramsallaştırmasıyla somutlaşır. Karakoç'un insani var oluşu bu dünya ile sınırlayan seküler sığılı eleştirmesi de bu bağlamda değer kazanmaktadır. Bu yüzden Said'in yücelttiği seküler evrensellik zorunlu olarak bu dünyayla sınırlı, o yüzden de eksik bir evrensellik. Said, entelektüel sorumluluğu evrensel doğrulara bağlı kalabilme ihtiyacı ve riski ile ilişkilendirir:

Düzenin adamları belli çıkarları gözetirler, oysa entelektüeller şovenist milliyetçiliği, şirketleşmiş düşünce müsveddelerini ve sınıfsal, ırksal ve cinsel imtiyazları sorgulayan kişiler olmalıydılar. Çoğunlukla başkalarının gerçekliğini görmemizi engelleyen birer perde işlevi gören, yetiştiğimiz ortamın, sahip olduğumuz dilin ve milliyetin sağladığı ucuz kesinliklerin ötesine geçebilme riskini göze alabilmek demektir evrensellik. Aynı zamanda dış politika, toplumsal politika gibi meseleler söz konusu olduğunda insan davranışları için tek bir standart arama ve buna uyma çabası demektir. Sözelimi bir düşmanın durup dururken bir şiddet eylemine girişmesini kınıyorsak, hükümetimiz kendisinden daha zayıf bir ülkeyi işgal ettiğinde de aynı şeyi yapabilmeliyiz (1995: 12-13).

Said, entelektüeli, sürgün, marjinal ve iktidara hakikati söylemeye çalışan, bunu da (başta devlet olmak üzere medya, büyük şirketler vb. otoriteden) bağımsız olarak yapan kişi olarak tanımlar (1995:12). Said'in sekülerliği entelektüelliğin zati bir niteliği olarak görmesinden (1995:109) sarf-ı nazar ederek baktığımızda bu niteliklerin Sezai Karakoç'ta açık bir karşılık bulduğunu söyleyebiliriz. "Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine" şiirindeki "Sevgili, En Sevgili, Ey Sevgili! Uzatma Dünya sürgünümü benim" mısrası, Karakoç'un dünya hayatını bir gurbet olarak gören, insanın yeryüzündeki serüvenini de kaybettiği "yitik cenneti bulma çabası" olarak değerlendiren bir garip/sürgün olmasını ifade eder. İktidara, rengi, biçimi, boyutu ne olursa olsun hakikati söylemek Karakoç'un tüm hayatındaki şiarıdır. Kemalist siyaset, sanat ve fikir dünyası içinde ise O "gerçek bir marjinal"dir ve böyle olmaktan "tek başına" kalma pahasına da olsa çekinmemiş, otorite tarafından makbul görülmeyle iltifat etmemiştir.

Said'in entelektüel ve entelektüel sorumluluk matrisi bağlamında söylediklerinden şu ilke ve önermeleri çıkarsamak mümkündür:

- Entelektüelin tek dayanağı tavizsiz düşünce ve ifade hürriyetidir (1995:85).
- Entelektüel evrensel doğrulara bağlı kalmaya çalışır. Yaşanan bir krizi evrenselleştirir, belli bir ırkın ya da ulusun çektiği acıları daha geniş bir insani bağlama oturtup bu deneyimi başkalarının acılarıyla ilişkilendirir (1995: 51-52).
- Profesyonel değil amatör bir ruhun beslediği ahlakla meselelere bakar: otorite ve iktidarla profesyonel bir ricacı olarak değil itibar görmeyen amatör bir vicdamın sesi olarak ilişki kurar. Entelektüel zihni bağımsızlığını ancak bu şekilde koruyabilir (1995: 80-81).
- İktidara hakikati söylemek hülya ile malul bir idealizm değildir: Seçenekleri dikkatle tartıya vurup doğru olanı seçmek ve onu en yararlı olabileceği, doğru yönde değişmeye yol açabileceği yerde zekice temsil etmektir.
- Entelektüeller ruhani bir azınlıktır; bir tür ruhban olmak zorundadır. Konfor alanının baştan çıkarıcılığına kapılan, profesyonelleşmenin gir-dabında boğulur (Said,1995: 45). Said'in burada "ruhaniliğe" yüklediği anlam İslami semantikte "zühd" kavramı üzerinden karşılanabilir. Zühd, İlahi rıza ve ubudiyet açısından dünya hayatının konforundan vazgeçmek, cenneti bile amaçlaştırmamaktır. Ömrünün son döneminde satın aldığı 60 m2lik ev dışında dünyalığı bulunmayan Karakoç'un, İslami anlamda zühd üzere bir hayat yaşadığı söylenebilir.
- Hâkim normların karşısında olabilmek, her zaman görülmek istenmeyene parmak basmak, sadakat ve itaatten çok sorgulamak ve yeniden incelemek entelektüelin ana misyonudur (Said, 1995: 45-46).
- Entelektüel fildişi kuleden değil toplumun içinden konuşur; meselelerin yakıcılığını hisseder, en iyi nereden duyulacaksa oradan söyler (Said,1995: 95).
- Kısacası:

Bence hiçbir şey entelektüeli sakıncanlığa, doğru olduğunu bildiği ama benimsememeye karar verdiği güç ve ilkel bir konuma tipik bir biçimde sırt çevirmeye iten zihinsel alışkanlıklar kadar tekdire layık değildir. Fazla politik görünmek istemezsiniz; adınızın oyunbozana çıkmasından korkarsınız, patronunuzdan ya da bir otoriteden onay almanız gerekir; dengeli, nesnel, ılımlı biri olarak kazandığınız ünü korumak istersiniz; kendisine fikir sorulan, danışılan biri, bir yönetim kurulu ya da prestijli bir komiteye üye olmak, sorumlu vasıtalar arasından ayrılmamak gibi bir umudunuz vardır; günün birinde bir şeref payesi, büyük bir ödül, hatta belki de bir elçilik kapma peşindedesinizdir. Bir entelektüel için bu zihinsel alışkanlıklar tümüyle yozlaştırıcıdır. Tutkulu bir entelektüel hayatı biçimsizleştirebilecek, soğurabilecek ve nihayetinde öldürebilecek bir şey varsa o da bu alışkanlıkların içselleştirilmesidir. (Said,1995: 94)

Cabiri ise, entelektüeli, bir bilgi dalında “fikriyle” çalışan, insan ve toplum konusunda kendine has düşünceleri olan ve siyasi-dini otoritelerin uyguladığı zulüm ve haksızlıklar karşısında muhalefet eden kimse olarak tanımlarken, (Cabiri, 2019: 27) “görüş bildirmenin her şeyden önce bir söz sanatı olduğu bir çağda önderlik ve yönlendirme yapmak için konuşan kimseler” olarak nitelemektedir (Cabiri, 2019: 29). Bu anlamda İslam orta çağında entelektüeller, kelimcılar ve felsefecilerden oluşur (Cabiri, 2019: 39). “Hakikat” kaygısı üzerinden ortaya çıkan çaba, İslami terminolojiye aktarıldığında, ilahi rızaya bağlanır ve diğer etkilerin tümünü bağımlı hale getirir. Entelektüel kavramını bu şekilde bir adaptasyona tabi tuttuğumuzda, Müslüman entelektüelin vahiy ile kurduğu ilişkiyi birincil düzeye taşıyarak, vahyin mesajının doğru şekilde anlaşılması ve iletilmesini esas alan, bu uğurda sübjektif ya da objektif tüm manialara uzak durmayı hedefleyen duruşa sahip fikir işçilerini “Müslüman entelektüel” kategorisi içinde değerlendirme imkânı bulmuş oluruz. İslami semantik açısından bu ihlas, takva, tefekkür ve içtihat kavramlarını içeren ve nazariyat alanındaki çoğulluğu zaruriyat alanındaki asıllara bağlayarak anlayan ahlaki bir ilim ve fikir cehdine tekabül eder.

Sonraki bölümde ortaya koyacağımız gibi, burada sıralanan tüm hususların Sezai Karakoç’un hayatında birebir karşılığı bulunmaktadır. Müslüman bir entelektüel olarak Karakoç, şiiri, düşüncesi, eylemi ve duruşuyla, entelektüel sorumluluğun nadir bir temsilidir. Önceki ve sonrakilerle birlikte benzeri az olan bir örnektir. Sezai Karakoç hem şiiri, hem düşüncesi, hem de eylemi ve duruşuyla “Müslüman entelektüel” kategorisi içinde sayabileceğimiz saff-ı evvele mensup bir şair-düşünürdür. Bu niteliğiyle o, bir nasih, uyan ve müjdecidir (Arslan, 2008: 302).

Tek parti döneminde doğup büyümüş, pozitivizmin bir iman olarak eğitim ve hukuk yoluyla toplumsallaştırılmaya çalışıldığı, kamusal dindarlığın Cumhuriyetin elitleri arasına girmeye engel olarak görüldüğü bu dönemde, Sezai Karakoç, zaman içinde belirginleşen İslami fikriyatını serbestçe geliştirebilmek için devlet kaynaklı etkilerden azade olmak niyetiyle, nisbi olarak konforlu sayılabilecek bir memuriyeti terk etmiş, sekterliğe yol açabileceği kaygısıyla hiçbir cemaat-tarikat yapısı ile ilişkilenmemiş, en fazla fiili yakınlık içine girdiği Büyük Doğu çevresinin merkezi figürü Necip Fazıl’la da gerektiğinde çatışma ilişkisi içine girmekten çekinmemiştir. Bu duyuş, fikrediş ve duruş İslami bağlamda entelektüelin “nasih” olmasıyla yakından bağlantılıdır: Müslüman entelektüel, ahlaki doğruyu samimiyet ve ihlasla, her türlü zeminde, en doğru şekilde temsil etmekle yükümlüdür. Bunu yaparken:

- Kınayıcıların kınamalarından çekinmez.
- Hakkın hatırını ali tutar; hiçbir hatıra feda etmez.
- İktidar ve otorite ile mesafesini her zaman korur, entelektüel özerkliğinin bu şekilde korunabileceğinin farkındadır.
- Devlet ya da sermaye kaynaklı "otorite" ile ilişki kurmanın dayattığı profesyonelleşmenin getireceği konfor ve ikbalin maliyeti hakikatten taviz vermek olduğunda, bundan imtina edebilmek için ihtiyaç alanını ızdırar alanına dönüştürmez; Allah'ın ayetlerini az bir paha için eğip bükmekten Allah'a sığınır.
- Seküler entelektüelin sahip olamadığı ahlaki çıpa, Müslüman entelektüelin inanç limanında demirlidir; bu ona her türlü dalga karşısında sığınak vazifesini görür.
- İçtihadı mümkün kılan bir zemin yoksa, entelektüel sorumluluğun gereklerini yerine getirmek de zorlaşır. Bu yüzden entelektüel sorumluluğun ifası, düşünce ve ifade hürriyetinin korunması ile kaimdir.

Laisist bir ekonomi-politiğe göre organize edilmiş bir ortamda, üzerinizde devletin tüm baskıcı gücü Demoklesin kılıcı gibi sallanırken, aslında yalnız olduğunuzu çok acı bir biçimde iliklerinize işlemiş olarak hissederken ahlaki bir pozisyona sahip olmak ve bunu koruyabilmek, burhanın salim akıl üzerinden vicdanla buluşmasıdır. "Halvet der Encümen" şiarını kendisine ölçü edinmiş, "sessizliği bulmak için İstanbul'un tüm kahvehanelerini dolaşan" adam olarak Sezai Karakoç, güçlüye eyvallahı olmayan, kendisine verilen ödüllerin maddi boyutunu reddettiği gibi, bu ödüllerin törenlerine de katılmayan, gerçek anlamda "kut u layemut" yaşayarak kanaati en büyük zenginlik bilen, İslam'ın ahlaki duyarlılıklarını hayatına taşıyan az sayıdaki Müslüman entelektüelden biridir.

Şimdi, yukarıda sıraladığım özelliklerin Sezai Karakoç'ta nasıl gerçekleştiğine daha yakından bakabiliriz.

Sezai Karakoç ve Müslüman Entelektüelin "Diriliş" **Eksenindeki Sorumluluğu**

Sezai Karakoç'un şiiri, Mehmet Akif'in şiiri gibi, bir "dava"nın şiiridir.³ Fizik olanla metafizik olanı Müslüman bir entelektüel duyarlılığı üzerinden biraraya getiren ve insanı seküler sığılğa mahkum eden pozitivist-rasyonalist

3 Burada Cemal Süreya'nın Karakoç'un şiirini, Mehmet Akif'in daha estetik, Necip Fazıl'ın ise daha dürüst bir terkibi olarak nitelediğini hatırlamakta yarar var. Bkz. Cemal Süreya, 99 Yüz-İzdüşümler/Söz Senaryosu (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1992), 306-307-308'den aktaran Turan Karataş, "Baktıkça Büyüyen Bir Şahsiyetin Yazıyla Çıkarılan Fotoğrafi...", Sadettin Acar/Vahdettin Işık (der.), Şair ve Düşünür: Sezai Karakoç Sempozyumu (İstanbul: Fatih Belediye Başkanlığı, 2008), 46.

matrisin devlet ve seküler entelektüeller tarafından dayatılan ve veri alınan pozisyonunu sorgulayan, bu çerçevede üzerinden Müslüman dünyada modernizmi sigaya çeken Karakoç şiiri, şairin aynı zamanda kendisini muhasebesi üzerinden bunu gerçekleştirir. “Metafizik gerilimi” bu yüzden şiirinin omurgası haline getirdiği gibi, Kemalist elitin yok saymaya çalıştığı “tarihimize, edebiyatımıza ve dinimize” alaka duymayı Müslüman entelektüelin sorumluluğu olarak görür (Diclehan, 2015: 284).

“Uzun yola hüküm giymiş” bir yolcu olarak Karakoç, muhasebeyi Müslüman entelektüelin sorumluluğu olarak değerlendirir. “Allah’a inanma ışığı ve O’na inanma aydınlığı” için sesini yükseltir (Karakoç, 2015:9). Bu muhasebeyi, *Gün Doğmadan* isimli tüm şiirlerini biraraya getiren kitabında, “sağanaklar” halinde sıralar. Ruhundaki “doğuşlar” ve dış dünyanın kendisine çağrıştırdıkları üzerinden biçimlenen bu “sağanaklar”, şair-düşünürün manevi kemal yolculuğunu da yansıtır. Her “sağanak” onda giderek belirginleşen Müslüman duyarlığının yansımasıdır. Bu duyarlılık, 60’ların sonlarına doğru yazdığı *Hızır’a Kırk Saat*, *Taha’nın Kitabı* ve *Gül Muştusu*’nda karşılık bulur. Akif’in *Asım*’ı gibi, Karakoç’un *Taha*’sı da, Müslüman kuşakları modernizmin yol açtığı rahneler konusunda uyarıcı ve bilinçlendiren sembol bir kişi olarak belirginleşir. “Kavis, soytarı, doktor ve yarasalar” la temsil edilen baştan çıkarıcılarla mücadele, *Taha*’nın cismani ile kutsalın savaşında diriliş eri olarak ana görevidir. Sonunda *Taha*, “kavissiz bir ufukta” kendilerini “İslam vahyi”ne dayalı İslam medeniyeti üzerinden kuran diriliş neslinin öncüsü olarak galip gelir ve şükür makamına ulaşmayı başarır (Kanter, 2015: 280-90).

Masal şiirinde de, Doğu’nun altı oğlunun, Batı’nın şöret, makam, şehvet, para, kibir gibi tuzaklarına yenilmesi karşısında, Yedinci Oğul, bu tuzaklara kanmayan ve kendi olarak kalmayı başaran bir sorumluluk sembolü olarak sunulur. Batı’nın “karşısında duranları değiştirmek/dönüştürmek” olarak ifade edilen “büyük gücü” karşısında, direnen ve Müslüman olarak ölmeyi başaran yedinci oğul, aslında Karakoç’un da kendisidir (Fedai, 2015: 78-83). İslam davasının Batı’nın hilelerine bulanmadan korunması ve yeniden hayata taşınması (Diriliş), Karakoç’un hem *Taha*’ya, hem de Doğunun Yedinci Oğluna biçtiği, “doğrudan değil örtük, sanatlı ve sembolize edilen kişiler” (Fedai, 2015: 83) üzerinden ifade edilen bir misyondur. Sezai Karakoç, “İnandıklarını eğilip bükülmeden, eğip bükmeden söyleyebilen namuslu bir adamdır.” (Karataş, 2008: 54). Bu yüzden şiirinin amacını da “Mutlakı zaptetmek” olarak tanımlar (Diclehan, 2015:184). Bu “sorumluluk

misyununun” bazı vechelerine bakmak, bu misyonun pratik yansımalarını örnekleyecektir.

Entelektüel Sorumluluğun Bir Tezahürü Olarak Zulme Karşı Durmak:

Sezai Karakoç’a göre şiirin iki büyük görevinden biri “Promete sanatı denilen moral ödevi yani kötü idarelere karşı başkaldırma aracı oluşudur.”⁴ Şiiriyle, İstiklal Savaşının sesi ve sözü olan Mehmet Akif tam da böyle bir şairdir. Karakoç’da, dünya görüşü olarak Akif’in izinden giden bir şair-düşünür olarak “kötüye ve çirkine tahammül edememe” biçimindeki ruh halini ailesinin tümünde görülen haksızlık karşısında isyan etme, zulme ne pahasına olursa olsun karşı koyma keyfiyeti ile ilişkilendirir. (Karataş, 2013: 141) Şair-düşünür olarak “inandıklarını, doğru bulduklarını” söylemek, O’nun için toplumsal bir sorumluluktur.⁵ Bu sorumluluğun ideolojik boyuttaki tezahürü için şunları söyler: “Erdem sitesinin bir işçisiyim. Bu sebeple kapitalist veya komünist siteler gibi zulüm sitelerini yıkmak borcumu hiçbir zaman unutmuyorum. ...Kızıl ve Kara ile sembollenen sistemlerin esaretlerinden insanlığı kurtarmaktan, mazlûm ve mâsum kardeşlerimi bu kölelikten âzat etmekten daha büyük vazife ne olabilir?” (Karakoç, 2015: 14).

Karakoç hiciv şairi Nef’iyi anlatırken, şairlerin “toplumun uyarıcıları” olduğunu söyler. Bu yüzden kriz zamanları, şairlerin sorumluluk almaları gereken zamanlardır. Şair olmaları, onların toplum ve siyaset alanı ile ilgilenmelerini engellememelidir (Karakoç, 2014: 62). Fuzuli de “bir entelektüel olarak halkına karşı sorumludur.” (Karakoç, 2014: 59). Son derece hassas bir ortamda, Irak’taki Osmanlı otoritesi kırılanken ve genel bir ayaklanma ihtimali söz konusu iken, *Şikayetnamesinde* kendi şikayeti üzerinden toplumsal duruma dikkat çekmek istemiş, bunun içerdiği riskleri de üstlenerek içinde yaşadığı toplumun dili olmuştur. Bir “sorumluluk anıtı” olarak, eğer bunu yapmasaydı onu kınamak gerekirdi (Karakoç, 2014: 61-62). Karakoç’a göre, “Her an, olağanüstü duyarlılık olmak, kelimelere bu duyarlılığı bütün şiddeti ve elektrikliliği ile yüklemek, şairin misyonudur. Velîliği, önderliği, kahramanlığı, savaşçılığı, aşkı ve ölümü, milleti adına, insanlık adına kelimeler içinde bir kere daha yaşamak borcundadır. O, yalnız, milletin geçmişini değil, geleceğini de yüklenmiştir. Gelecek felâketleri sezip çığlık çığığa haber vermek, halkı uyarmak, ona yön göstermek, bunu da kalblere ve ruhlara işleyecek bir güçle yapmak ödevindedir.” (Karakoç, 2014: 65-66). Bunun içindir

4 Sezai Karakoç, “Sanat Görüşü,” *Diriliş*, S:10,11,12. İstanbul 1967’den aktaran Diclehan, *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç*, 176 ve 293.

5 Sezai Karakoç’un “Tayf” başlıklı yazısından aktaran Diclehan, *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç*, 119.

ki Karakoç, aldığı cezalar ve yaşadığı sıkıntılar karşısında yurt dışına çıkmak gibi bir yola başvurmamış, zorluklara karşı onlara göğüs gererek mücadele etmeyi tercih etmiştir (Diclehan, 2015: 102).

Entelektüel Sorumluluğun Bir Tezahürü Olarak Lider Kültüne ve Kemalist Tekliğe İtirazı: Maraş'ta henüz ortaokul öğrencisiyken Büyük Doğu dergisi ile tanışan Karakoç, sırf bu yüzden ilişkileri çok iyi olduğu halde okul müdürü tarafından "vatan haini" olarak nitelenir. Aynı Müdür, bir Cumartesi günü bütün öğrencileri kütüphanede toplayarak, onlardan sehpanın üzerine koyduğu büstü selamlayarak geçmelerini ister. Sezai Karakoç'un eğilmeden geçmesi üzerine, Müdür selamlamayı Karakoç'a tekrarlatır ancak Karakoç aynı davranışını tekrar edince, Müdür de ısrarından vazgeçer. Karakoç bu olayı, "İnancıma ve tabiatıma zıt bir teklifti bu!" diye yorumlar (Yorulmaz, 2015: 46-47).

Karakoç'un, daha önce gazetelerde tefrika edilerek yayınlanan "İslam'ın Dirilişi" kitabı basıldıktan sonra, 17 Ekim 1967'de mahkeme kararı ile toplatılır ve kendisi hakkında hapis talebiyle dava açılır. Karakoç'a yöneltilen suçlama, Kemalizmin kriminalize ettiği Bediüzzaman ve Risalelerini "övmesi" sebebiyle "laikliğe aykırı hareket"tir. Dönemin Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman gibi "kadrolu" bilirkişilerinin aleyhte raporlarına rağmen, Prof. Dr. Osman Turan, kitabı takdir eden ve 163. Madde ile hiçbir ilişkisinin kurulamayacağını, Karakoç'un değil bilirkişilerin görüşlerinin laikliğe aykırı olduğunu beyan eden bir yazı yazar (Karataş, 2013: 110-114). Buna rağmen Karakoç mahkum edilecek ancak cezanın infazı için hiçbir girişimde bulunulmayacaktır. Ceza 1974 affıyla hükümsüz kalacaktır (Karataş, 2013: 121 ve 128).

Hiçbir geliri olmayan ve resmi ideoloji tarafından dışlanan bir sanatkar olarak Karakoç'un, kendi yağıyla kavrulmak zorunda olmaktan bir şikayeti yoktur. Dergicilik para getirmeyen bir iştir ve bu yüzden Diriliş hep kesintili çıkmıştır. Üstelik Karakoç, hiçbir gazetede yazmayı kabul etmeyen biridir (Karataş, 2013: 123-25; Diclehan, 2015: 112). Bütün bunlar, Karakoç'un "otorite mercilerine" karşı "konuşabilecek" durumda kalabilme gayretinin ve itinasının yansımaları olarak görülebilir.

Ulus devlet anlayışını kabul etmeyen Karakoç, "İslam medeniyetinin toplumu olarak millet" (Karakoç, 1999: 17) anlayışını benimser. Bu yüzden etnik kimliklere asliyet atfetmez. Bu durum onu "Kürt meselesini" "Güneydoğu Meselesi" olarak ikincilleştirmeye ve önemsizleştirmeye iter. "Esas sorun, bütün milletimizin kimlik sorunudur" (Karakoç, 1999: 16). Kendisini

Kürt kimliği ile ilişkilendirmez. Bunun düşünülmesine bile tepki gösterir.⁶ Cumhuriyet dönemi Kürt isyanlarını “isyan” değil “huzursuzluk,” “yeni düzenle uyuşamama” durumu olarak görür. Karşı karşıya olduğumuz mesele, Misak-ı Milli sınırlarını asgari sınırlar olarak görmeyi gerektiren topyekun bir millet olma meselesidir. Kürtler de bu “üst-milletin” bir parçasıdır (Karakoç, 1999: 20). Çözüm de “ırklar üstü bir görüşle”, “gönüllerin fethiyle” olacaktır (Karakoç, 1999: 19 ve 61)⁷.

Entelektüel Sorumluluğun Bir Tezahürü Olarak Evrensellik: Eflatun, hocası Sokrates’in idamıyla krize dönüşen Atina site devletindeki adalet problemini, döneminin bağlamıyla tartışsa da, adaletin tanımına ilişkin diyalogu, düşünce tarihinin en önemli metinlerinden biri olmaya devam etmektedir. Entelektüel sorumluluğun en önemli tezahürlerinden biri, entelektüelin yaşadığı toplum ve dönemdeki problem ve krizleri evrensel bir bağlama oturtabilmesi, böylece tüm insanlığı hitap dairesi içine alan bir söylem üretebilmesidir. Sezai Karakoç, medeniyet fikri ekseninde sömürgeciliği eleştirirken, 1950’ler boyunca süren Tunus ve Cezayir Bağımsızlık Mücadelesine ve bu mücadele esnasında Fransa’nın gerçekleştirdiği katliamlara, dönemi itibariyle bir cesaret ve ayrıksılık örneği olarak karşı çıkar. Meydanlarda çürümeye terk edilen Cezayirli bağımsızlık savaşçılarından cesetlerini “Cesetler meydanlarda kokuyor” şeklinde haberleştirenlere, “Kokan Fransa’dır” diye tepki gösterir (Diclehan, 2015: 374-75). Cezayir Bağımsızlık Savaşında, “Bay Yabancı” olarak remzettığı sömürgeci Avrupalının insanlık dışı zulümlerine ayna tuttuğu gibi, Marxist yazar ve şairlerden farklı olarak SSCB’nin Polonya ve Macaristan’a “müdahalelerini” de *Kan İçinde Güneş* şiirine konu yapar ve eleştirir.

Cezayir ve Tunus’taki mücadelenin mazlumlarının maruz kaldığı insanlığı utandıran tabloları da “Ötesini Söylemeyeceğim ve “Kutsal At” gibi

6 Necip Fazıl’ın evinde kaldığı sırada, Karakoç, Necip Fazıl’ın eşi Neslihan hanımın himaye ve iltifatını alır. Bunu fark eden Necip Fazıl, Karakoç’a sorar: “Sezai sen Türk müsün, Kürt müsün? Beklenmedik soru karşısında Karakoç, büyük bir tepki gösterir ve o halim-selim insan: Nereden çıktı bu soru? diye üstada adeta çıkarır. O’nun bu tavrı üzerine Necip Fazıl, ‘Kızma’ der, ‘benim hanım aslen Kürt olan Baban aşiretindedir. Senin de Erganili olman hasebiyle acaba göstermiş olduğu bu sıcak ilgi ve kadirşinaslık, bundan ötürü müdür diye aklıma bir soru takılmıştı’ der. Bkz. Diclehan, *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç*, 244-45.

7 Karakoç, Kürt milliyetçi geleneğinin sembolik dayanakları olan Nevruz’un Melikşah’ın başlattığı bir Türk geleneği olduğunu, Dahak Efsanesinin ise Kürtlerle ilgisi olmayan bir Fars efsanesi olduğunu söyler. Aktaran Diclehan, *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç*, 657. İsmail Hakkı Bursevi’nin “Ahir tasarruf Türkündür” sözüne atıf yaparak buna katıldığını belirtir. Diclehan, *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç*, 660.

şiiirlerine konu eder.⁸ Duyarlılık alanı “öz-ülkeden” tüm insanlığa uzanır. Bu şiiirlerdeki, sömürgecilere ve sömürgeciliğe ilişkin ironik tasvirleri, sömürgeciliğin şiiir diliyle en beliiğ yergilerinden birini temsil eder (Hüküm, 2015: 68-69). Diriliş metaforu da 1954 yılında Cezayir Bağımsızlık Savaşı dolayısıyla Yeni Ay dergisinde yayınladığı “Bir Milletın Ba’sü Ba’delmevti” isimli yazısında gün ışığına çıkar. İslam medeniyetinin etrafında yeniden dirileceğı anahtar kavram olarak “Diriliş”, sömürgeciliğın sonlandırılmasını sağlayacak bilinci temsil edecektir.

Entelektüel Sorumluluğın Bir Tezahürü Olarak Siyasetle Kurduğı İlişki: Tek Parti dönemi şiiir ve yazarları havuç ve sopa politikalarıyla siyasi alanın dışına itilmiş, kimi itibarsızlaştırmaya tabi tutulurken, kimi de milletvekilliğı ve diplomatlık gibi “sus pay”larıyla siyasetin içinde “depolitize edilmiştir”. Şiiir-düşünür olarak Sezai Karakoç, hem entelektüel hem de günlük hayat düzeyindeki pozitivist siyaset kavrayışının karşısında durmuş, politik olanı estetik düzleme taşıyarak metafiziğı düşüncenin ve hayatın dışına atan seküler rasyonalist tavra karşı durmuştur (Hüküm, 2015: 72). Sosyal olanla beraber siyasi olanı da metafizik olanla ilişkilendirerek Allah’a ve Ahirete inanan bir mümin tavrını hayatın tüm alanlarına taşıma çabası içinde olmuştur. Onun siyasi parti kurma girişimini de, “başkasına itimat etmeyen nefsiyle teşebbüs eder” fehvasınca, kendi tarzında elini taşın altına koymak ve sorumluluk üstlenmek çabası olarak değerlendirmek mümkündür.

Daha önce de belirtildiğı gibi, “Hakikat medeniyetinin bir eri” olarak Karakoç, parti, tarikat ve cemaat gibi olgulara karşı olmamakla birlikte, bunların sekterliğe yol açması durumunda İslam’ı ve Müslümanları bütüncül olarak kavrama çabasına zarar verebileceğinden ötürü, bu tür yapılarla mensubiyet ilişkisi içine girmemeyi tercih etmiştir (Karakoç, 1990).

Seçim yoluyla siyasi iktidarı elde etmek için vatandaşların oyunu almanın örgütlenme formunu temsil eden siyasi partilerin bu fonksiyonuna itibar etmediğı halde,⁹ 1990-97 arasında Diriliş Partisinin, bu partinin iki defa üst üste genel seçimlere katılmaması ve ülke çapında teşkilatlanma şartını yerine getirmemesi sebebiyle 1997’de Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması üzerine, 2007 yılında, Adalet ve Kalkınma Partisinin varlığında,

8 Bu iki şiiirin etraflı bir değerlendirmesi için bkz. Fatih Andı, “Afrika Bağımsızlık Savaşlarının İkinci Yeni Şiiirine Yansımaları ve Sezai Karakoç,” Mehmet Çelik-Yakup Çelik, Sezai Karakoç (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2010), 259-265.

9 “Güncel politikayla benim hiç ilişkim olmadı ve olamazdı. ... Böyle bir düşünce benim ölümüm demekti adeta. Ben ancak kendi dünya görüşüm çerçevesinde bir siyaset yapabilirim ki, Türkiye’de bugüne kadar bu tür bir siyasi özgürlüğe imkân tanınmamıştır.” Diriliş, S.50, 30 Haziran 1989.

Yüce Diriliş Partisini kurması, siyasal olanı varlık-bilgi ve ahlak alanlarına dayalı bir metafizik üzerinden anlamlandırmaya dayalı "sembolik" bir girişim olarak görülmelidir.¹⁰ Bu yüzden Diriliş Partisi siyasi bir parti olmanın ötesinde, medeniyet ekseninde topyekun diriliş fikrini ihtiva eden büyük bir anlatının pratik ucundaki sonuçlardan biridir.¹¹

Ana biçimi her hafta Cumartesi akşamları Karakoç'un sevenlerine ve onun Diriliş fikrine sempati duyanlardan oluşan topluluklara hitap etmek olan bir "parti faaliyeti," klasik siyasi parti faaliyeti olarak değerlendirmek zordur. Aslında Karakoç'un sembolizmine uyarak "medeniyet ocakları" olarak niteleyebileceğimiz "parti şubeleri", klasik siyasi parti şubelerine isim dışında hiçbir benzerliği bulunmayan ortamlardır (Karakoç, 2010:105). Karakoç'un parti fikrine sıcaklık duymamasına rağmen bir siyasi parti kurma ısrarı, siyaseti siyasal olan üzerinden görme yaklaşımı üzerinden kısmen anlaşılabilir olsa da, psiko-sosyal analize ihtiyaç gösteren bir durumdur. Karakoç'un siyaset ve para ile kurduğu ilişki biçimi, şair-düşünürün psiko-biyografisi yazıldığında daha anlaşılır hale gelecek, böylece kendisini daha "adil" bir pencereden görebilme imkanımız doğacaktır.¹²

10 Harun Akdemir'in "Sezai Karakoç'ta Siyasal Fikri ve Diriliş Tezi" başlıklı Yüksek Lisans çalışması bu açıdan literatüre katkı yapan değerli bir çalışma olarak görülmelidir: "Çalışma boyunca Karakoç'un kamusal alanda bir varoluş biçimi olarak teklif ettiği kurumsal-olgusal-pratik unsurları mümkün kılan varlık-anlam-değer kümesinin ne olduğu cevaplanmaya çalışılmıştır. Diğer bir ifadeyle, Karakoç'un düşünceleri bağlamında siyaseti mümkün kılan şey nedir sorusunun cevabı aranmıştır. Bu bağlamda siyasal ile siyaset kavramları arasında yapılan ayırmadan istifade edilerek hareket edilmiştir. Bu sayede ontoloji olarak siyasal kavramını oluşturan temeller ve ilkeler açıklanmış ve beraberinde bunun ontik düzeye olan yansımaları gösterilmeye çalışılmıştır." Bkz. Harun Akdemir, "Sezai Karakoç'ta Siyasal Fikri ve Diriliş Tezi" *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2019, III.

11 Lütfi Bergen, Bir Medeniyet Tezi olarak Diriliş fikrini ele alan yazısında, Karakoç'un medeniyeti uyarlıktan, şehri kentten tam olarak ayıramadığını, bunun önemli bir teorik kayıp olduğunu belirtir. Medeniyet kavramının "ed-din" olarak İslam'ın ahkâmî değerlerinin toplumsallaşması olduğunu, medeniyetin medine, medinenin de ahkamsız husule gelemeyeceğini ileri sürer. Bergen, Karakoç'un İslam "medine" medeniyetini Hz. Ademle başlayan nebiler silsilesi üzerinden tahkimesini benimser ancak Karakoç'tan farklı olarak bu medeniyetin "kadro" ile değil "ahkâmın tatbiki" ile ortaya çıkacağını belirtir. Bkz. Lütfi Bergen, "Sezai Karakoç'un Medeniyet Tezi," Ali Dursun (der.), *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*. (Kayseri: Medeniyetin Burçları Derneği, 2015), 109-121.

12 Bu bakımdan, Yüksel Kanar'ın "Yüce Diriliş Partisi" makalesinde, "medeniyet temeline dayalı bir siyasi yenilenme faaliyeti" olarak Diriliş anlayışının partileşmesini açıklama ve haklılaştırma çabasını "tatmin edici" bulmak zor görünmektedir. Bkz. Yüksel Kanar, "Yüce Diriliş Partisi," Ali Dursun (der.), *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*. (Kayseri: Medeniyetin Burçları Derneği, 2015), 268-274.

Dünyevi Konfor Alanından İstiğna

a. Memuriyetin Fırsat Maliyetini Red: 11 Haziran 1964'te Sezai Karakoç, posta kutusuna attığı bir dilekçe ile Maliye Bakanlığındaki memuriyetinden istifa eder. Onu arkadaşları Cemal Süreya ve Doğan Yel takip edecektir (Sert, 2015: 26). İstifa etmeye Karakoç'u iten sebep, memuriyetin yazı hayatına getirdiği kısıtlardır. Memuriyetin fırsat maliyeti yazmamak ve susmaktır; çünkü hakkında devam eden davalar vardır. Tavizsiz düşünce ve ifade hürriyetinin entelektüelin tek dayanağı olması keyfiyeti Karakoç'ta bu şekilde somutlaşırken, bunu mümkün kılan saik, içinde yaşadığı topluma ve insanlığa evrensel doğruları seslendirebilmek kaygısıdır. Bu kaygının kaynağı ise, umudunu hep canlı tutmasını sağlayan, Allah'la kurduğu iman/intisap ilişkisidir. Bu intisap, Müslümanı "umudunu kaybetmeyen" olarak tanımlamasında ifadesini bulur (Arslan, 2008: 304). Geçimini sağlamakta muztar kalması üzerine 1971'de döndüğü memuriyetten 1973'te bir daha dönmemek üzere istifa eder. Rızkı verenin Allah olduğu inancı, yaşadığı bütün zorluklara rağmen asla kaybetmediği tevekkülünün sonucudur.

Yine de bu tevekkülün sınırlarının çok zorlandığı söylenebilir. Muztar kalan insanın ihtiyaçlarını karşılamak için erişimi olan kişi ve kurumlardan borç istemesi ve yardım talep etmesi İslami açıdan meşru olan bir durumdur. Parasızlıktan evine kapanmak zorunda kaldığı dönemlerden birinde evinde bulgur, biber ve bostane dışında doğru dürüst yiyecek birşey olmadığı için açlıktan baygınlık geçirmiş ve akut gastrit teşhisi ile hastanelik olmuştur (Karataş, 2008: 48; Karataş, 2013: 117-18; Diclehan, 2015: 106).

b. İnsanlardan İstiğnası ve Münzeviligi: Sezai Karakoç, fildişi kulede değil halkın arasında yaşayan, toplu taşıma kullanan ve hayatını kirada geçiren bir adam olsa da, herkesin içinde ama kimsenin yanında durmayan, yalnız, sade ve inançlarının gereklerine göre yaşayan bir adamdır (Karataş, 2013: 131-33). Müstağni yaşamayı davasının lazımı olarak gören biri olarak hiçbir zaman dünyevi makam talebinde bulunmamıştır. (Karataş, 2008: 134-35)¹³ Karakoç, şiir ve düşüncesinin takdir edilmesi beklentisi içinde olmamıştır. Karakoç, Necip Fazıl'ın Büyük Doğu'da Şahdamar şiir kitabı için yazdığı övgü gibi, Osman Turan'ın *İslamın Diriliği* kitabı üzerinden yaptığı takdire de teşekkür etmemesini, ilgisizliği ile değil mizacının çekingenliği ile açıklar (Karataş, 2008: 49).

13 Karakoç, Ömer Öztürkmen'in, kendisi için Cumhurbaşkanlığının ilgisini rica eden yazısına bu sebeple tepki göstermiştir.

Özellikle seküler çevrelerde kabul görmek, “çekingten ve dindar taşralı edebiyatçılar” için büyük önem taşırken, Karakoç da bu etkiden ilk dönemlerde nasibini alsa da “hikmetin şiirine doğru tekamül sürecinde” *Hızır’la Kırk Saat* şiirini yazdıktan sonra, bu beklenti zincirini kırmayı başarır (Barkçin, 2015: 54-55). İçinde bulunduğu “sosyal ağ” da hep dar kalmıştır. Diriliş Partisini kurduktan sonra verdiği iki röportaj dışında (Karakoç, 1999) hiçbir röportaj vermeyen, fotoğraf çekirtmekten sakınan, televizyona çıkmayı reddeden, (Karataş, 2008: 47) 1958’de “Materyalist Bir Şiir” başlığıyla Edip Cansever’in *Yerçekimli Karanfil* şiirini “materyalist” olarak tanımladıktan sonra Pazar Postasında İkinci Yenicilerle girdiği polemik dışında asla bir daha polemige girmeyen, (Karataş, 2013: 88-90) iltifatı sevmediği için (Karataş, 2008: 49) kendisine verilen ödüllerin takdim törenlerine katılmama konusunda süreklilik gösteren (Karataş, 2008: 50) Karakoç’un bu tavrı, kibirle de, zühdle de ilişkilendirilebilir. Kendisine ilişkin algısının “seçilmişliğe” ilişkin bir algı olduğu muhakkaktır. Yüzeysel olarak değerlendirildiğinde büyülenme olarak görülebilecek bu durum, aslında sadece İlahi rızaya iltifat etme duyarlılığı olarak da okunabilir. Yakın dostu Rasim Özdenören de bu kanaattedir (Özdenören, 2015: 35). Özdenören, dostlarından uzakta “çileci” bir hayat yaşayan Karakoç’un yetiştirme tarzı, şartları ve mizacı itibariyle zıtları birarada barındırdığını, kişiliğinin sürekli bir “oluş” içinde olduğunu, “isyan ve teslimiyeti” iç içe yaşadığını belirtir:

Kendisinden bahsedildiğinde benden niçin bahsediliyor diye düşünürken, bahsedilmediğinde de niçin bahsedilmiyor, diye sorar....Bu mizaç, sıkılmaya ve huzura, cesarete ve korkmaya, kaçmaya ve kovalamaya, rüyaya ve kabusa, evhama ve açık yürekliliğe, didişmeye ve mutmain olmaya, özgürlüğe ve sürgünlük duygusuna aynı anda açıktır. Ama asla bu iki şıktan biri üstünde sebat etmez. Birini yaşarken, karşı uç alttan alta sökün etmeye başlar bile (2015: 39).

Hiç şüphesiz, böyle bir mizacın durulması ve tedirginlikten uzaklaşması pek mümkün olmayacaktır.

c. Borç ve Yardım Kabul Etmemesi: Düzenli bir geliri olmayan ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılama konusunda yüksek bir sorumluluk duygusuna sahip olan, engelli kardeşinin de bakımını bizzat üstlenen Karakoç, 1960’tan itibaren çıkardığı *Diriliş* dergisinin yayınına da parasızlığın yol açtığı gel-gitlere bağlı olarak defalarca ara vermek zorunda kalır. Derginin son yayın dönemi, dokuzuncu yayın dönemiymiş.

“Mülkiyeli olup mülkiyetle ilişkisi olmayan” nadirlerden olan Karakoç, ancak son yıllarında dostlarının ısrarıyla 60 m2 bir ev almıştır. Kitaplarının

satışından elde edilen gelirle yaşayan, şairlerin *caize* ile yaşamasının onları güç karşısında köleleştirdiğini bilen Karakoç, Süyuti gibi yaşamayı tercih etmiş, yüklü ücretler karşılığında gazetelerde yazma tekliflerini reddetmiş, iktidar mekanlarından uzak durmuş, onların iltifatları üzerinden mahremiyetine nüfuz etmelerine izin vermemiştir (Karataş, 2008: 47).

Sonuç: Hakikata Erişme ve Onu Paylaşmanın Etik Çerçevesi Olarak Entelektüel Sorumluluk

Sezai Karakoç, davasını dert edinmiş, derdini “deva” bilmiş bir şair-düşünür olarak içinde yaşadığı topluma bu “dava”yı söz ve fiil düzeyinde “doğru” olarak aktarabilme kaygısı içinde olmuştur. Mizaç ve kişilik yapısındaki çelişkili durumlar, bu “yüceltilmiş” kaygının ürünüdür: İslam medeniyetinin çağa doğru olarak taşınması kaygısı. Bu kaygı O’nun, kendisini, Batı ve Doğu medeniyetleri karşısında İslam medeniyeti adına yürütülen savaşın öncü figürü olarak kodlaması sonucunu doğurmuştur (Karataş, 2013: 144-45).

İslam’ın, insanlığın ve ruhun dirilişi, “insanlığın sırası” (Karakoç, 2014: 111) olan Diriliş mücadelesinin aşamalarıdır. Bu mücadelede kendimizi/kendi medeniyetimizi, Doğuyu ve Batıyı en ince detaylarına kadar bilip öğrenmek Karakoç’a göre, Müslüman entelektüelin ödevi/sorumluluğudur. Bu yüzden aydın/entelektüel olmayı,

seçilmişliği, egosunu şişirme, ego santrizmini büyütme, topluma yabancılaşmasını arttırma, toplumda ve insanlıkta yaşayan evrensel gerçeği görmezden gelme şeklinde anlayan ve yorumlayanlar, sonunda topluma karşı görevlerini unutur ve sorumsuzluk bataklığına yuvarlanırlar (Karakoç, 1986: 35).

Bu yüzden Karakoç’a göre, düşünür/entelektüel, ön yargıları aşırp gerçeklerin yeni tartışmasını yapmak, günlük politikanın dışında kalmak ve ona alet olmamak, faydacılıktan, mevki, makam hırsından, şöhret olma zaafından, hatta alkışlanmak duygusundan uzak olmalıdır. Geleceğin inşası için bu durum zorunludur (Karakoç, 1989: 583). Karakoç, E. Said’in de Entelektüel isimli çalışmasında zikrettiği bu nitelikleri, yaşama çabası içinde ömrünü tamamlamıştır.

Kaynakça

Arslan, İshak. (2008) “Ruhun Dirilişi Üzerinden Sezai Karakoç’u Okumak.” Sadettin Acar/Vahdettin Işık. der. *Şair ve Düşünür: Sezai Karakoç Sempozyumu*. İstanbul: Fatih Belediye Başkanlığı, 295-306.

- Barkçin, Savaş Ş. (2015) "Hikmet Olarak Şiir ve Sezai Karakoç." Ali Dursun. der. *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*. Kayseri: Medeniyetin Burçları Derneği, 48-58.
- Bergen, Lütfi. (2015) "Sezai Karakoç'un Medeniyet Tezi." Ali Dursun. der. *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*. Kayseri: Medeniyetin Burçları Derneği, 109-121.
- Cabiri, Muhammed Abid. (2019) *İslam Medeniyetinde Entelektüeller/İbn Hanbel Mihnesi ve İbn Rüşd'ün Çilesi*. çev.: Numan Konaklı. 1. Bs. İstanbul: Mana Yayıncılık.
- Diclehan, Şakir. (2015) *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç*. İkinci Bs. İstanbul: LİM Yayınları.
- Dursun, Ali. (2015) "Medeniyetin Burcunda Bir Şair Bir Düşünür: Sezai Karakoç." Ali Dursun. der. *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*. Kayseri: Medeniyetin Burçları Derneği, 7-10.
- Hüküm, Muhammed. (2015) "Modern ve Postmodern Tavrı Karşısında Bir Direniş Olarak Sezai Karakoç." Ali Dursun. der. *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*. Kayseri: Medeniyetin Burçları Derneği, 63-74.
- Fedai, Özlem. (2015) "Safahat'tan Sağanak'a... Asım'dan Taha'ya... 21. yy. da Sezai Karakoç Olmak." Ali Dursun. der. *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*. Kayseri: Medeniyetin Burçları Derneği, 75-83.
- Kanter, Beyhan. (2015) "Kutsalın Sembolik Yüzü/Medeniyetin Dirilen Aktörü: Taha." Ali Dursun (der.), *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*. Kayseri: Medeniyetin Burçları Derneği.
- Kaplan, Yusuf. (2008) "Bütün Zamanların Çocuğu ve Medeniyet Fikriyatının Öncüsü Bir Düşünür: Sezai Karakoç." Sadettin Acar/Vahdettin Işık. der. *Şair ve Düşünür: Sezai Karakoç Sempozyumu*. İstanbul: Fatih Belediye Başkanlığı, 211-233.
- Karakoç, Sezai. (1986) *Gün Saati*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, Sezai. (1989) *Sütun*. 4. bs. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, Sezai. (1990) "Hatırlar," *Diriliş*, S. 11-112, 31 Ağustos-7 Eylül.
- Karakoç, Sezai. (1995) *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi 1*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, Sezai. (1999) *Tarihin Yol Ağzında: İki Röportaj*. 4. Bs. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, Sezai. (2010) *Çıkış Yolu II*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, Sezai. (2014) *Edebiyat Yazıları I: Medeniyetin Rüyası, Rüyanın Medeniyeti Şiir*. 6. Bs. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, Sezai. (2015) *Diriliş Neslinin Amentüsü*. 30. Bs. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karataş, Turan. (2008) "Baktıkça Büyüyen Bir Şahsiyetin Yazıyla Çıkarılan Fotoğrafi...." Sadettin Acar/Vahdettin Işık. der. *Şair ve Düşünür: Sezai Karakoç Sempozyumu*. İstanbul: Fatih Belediye Başkanlığı, 43-55.
- Karataş, Turan. (2013) *Doğunun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Özdenören, Rasim. (2015) "Sezai Karakoç: Bir Entelektüelin Profili." Ali Dursun. der. *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*. Kayseri: Medeniyetin Burçları Derneği, 29-39.
- Said, Edward W. (1995) *Entelektüel. Sürgün, Marjinal, Yabancı*. Çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Ayrıntı.

- Sert, İsmail. (2015) "Yıldırım Aydınlığında Bir Ağaç Olarak Şair." Ali Dursun. der. *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*. Kayseri: Medeniyetin Burçları Derneği, 13-28.
- Yorulmaz, Hüseyin. (2015) "Sezai Karakoç'un Maraş Yılları." Ali Dursun. der. *Medeniyetin Burçları Sezai Karakoç Kitabı*. Kayseri: Medeniyetin Burçları Derneği, 40-47.